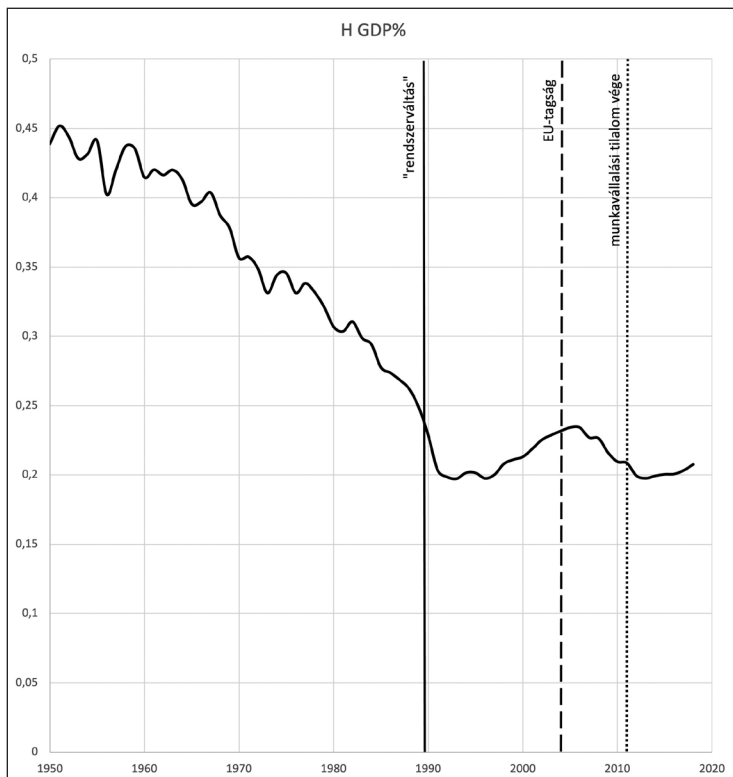

Függő

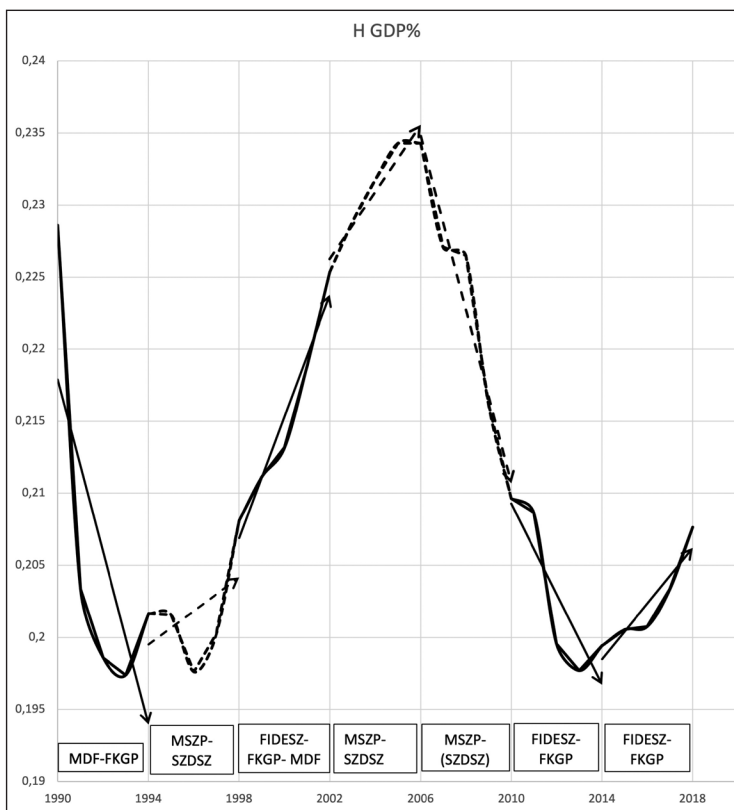
Válaszomban a rendszervált(oz)(tat)ás óta Magyarországon kialakult politikai tagoltság *hatásait* vizsgálom, három „anyagi” kritériumnak – az ország világgazdaságban elfoglalt súlya, a gazdaság fajlagos teljesítménye és a születéskor várható élettartam időbeli alakulásának – figyelembevételével. Mindhárom kritériumot a kapitalista világrendszer egészének kontextusában, ahhoz hasonlítva vizsgálom. Válaszom tehát így fordítja le az itt ábrákkal szemléltetett számok nyelvére az eredeti kérdést: *Miként hatott a magyar társadalom anyagi viszonyainak alakulására, hogy adott korszakban a jobboldal vagy a neoliberais közép volt uralmon?*

Az államszocialista időszakban globális geoökonómiai súlyát tekintve (lásd az 1. ábrát) Magyarország – a térség többi országához hasonlóan – szinte nyílegyenes lecsúszásban, súlyvesztésben volt. Az 1950-es évek első felében Magyarország a világ hozzáadott értékének 0,42–0,45%-át állította elő. A rendszerváltás pillanatában az 1950-es évek eleji állapotnak csaknem pontosan a felén, 0,22%-on állt a magyar részesedés a világ-GDP-ből. A rendszerváltás utáni időszak egy rövidebb – 7–10 éves – ciklus nyomait mutatja: először a rendszerváltást közvetlenül megelőző időszak összeomlási tendenciája folytatódott, ezt jóval kisebb meredekségű felfutás követte, majd újabb súlyvesztés és újabb, kisebb mértékű súlynövekedés következett. A rendszerváltás óta eltelt időszak eddigi eredményei láttán igencsak valószínűtlennek tűnik, hogy az ország valaha is visszanyerje az 1950-es évek elején elfoglalt, 0,4–0,45% körüli helyét a világgazdaságban. Még a rendszerváltáskori, 0,22%-os részesedését is csak 2003 és 2008 között produkálta a magyar gazdaság – majd rögvest újból el is veszítette. Pillanatnyilag 0,2–0,21% körül tartunk. A vizsgált időszakban anélkül zsugorodott a felénél csekélyebbre Magyarország geoökonómiai „játéktere”, hogy változtak volna az ország határai. Sem a formális EU-tagság (2004), sem pedig az EU-n belüli munkavállalási tilalom feloldása (2011) nem érzékelhető az ábrában.

1. ábra: Magyarország geoökonómiai súlya a világban (a magyar GDP a mindenkori világ gazdaság %-ában), 1950–2018. Skála: 0–0,5%. Forrás: a Maddison Project Database (2020) becslései alapján a szerző számításai

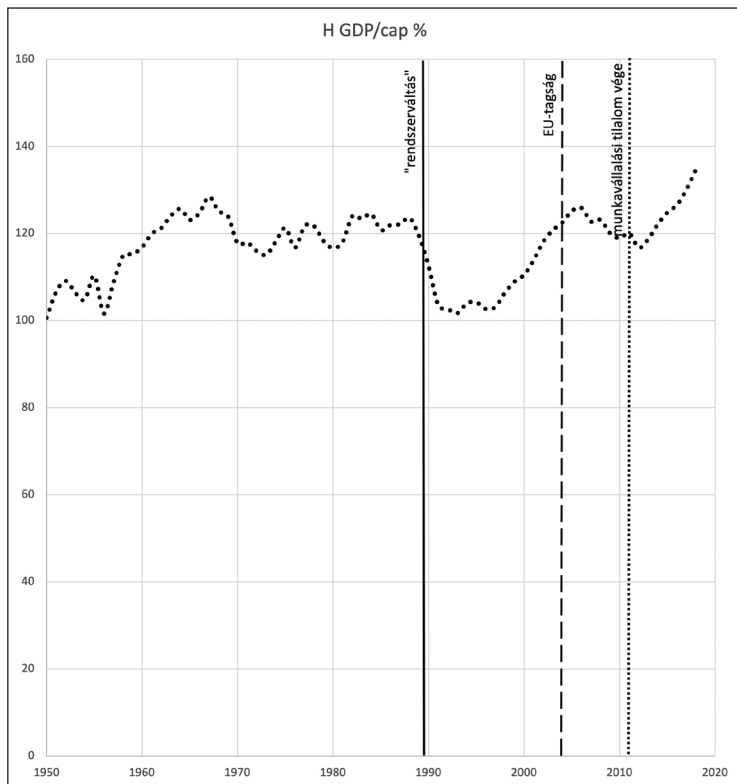
A körkérdésre adandó válaszom első részét a 2. ábra szemlélteti. A rendszerváltás óta eltelt hét kormányzati periódus láttán nem fedezhetünk fel összefüggést a balra zárt magyarországi pártpolitikai tagoltság jobboldal és a neoliberais közép között vergődő „váltógazdálkodásának” logikája szerint. A jobboldali kormányok teljesítménye így foglalható össze, időrendben: zuhanás-emelkedés-lecsúszás-emelkedés; a neoliberais középé pedig imígy: emelkedés-emelkedés-zuhanás. A második Gyurcsány-kormány alatt bekövetkezett zuhanás (az adott időszakra vonatkozó regresszióvektorok megkönnyítik az összehasonlítást) mind a meredekségét, mind pedig a hosszát tekintve szinte pontosan olyan összeomlás volt, mint amit az Antall-

2. ábra: Magyarország geoökonómiai súlya a világban (a magyar GDP a mindenkori világgazdaság %-ában), 1990–2018, a kormányzati ciklusoknak megfelelő időszaki bontásban. Skála: 0,195–0,24%. Forrás: a Maddison Project Database (2020) becslései alapján a szerző számításai

kormány produkált. A harmadik Orbán-kormány alatti fölemelkedés pedig szinte ugyanazt a mintát követte, mint a Medgyessy–Gyurcsány-kormányé.

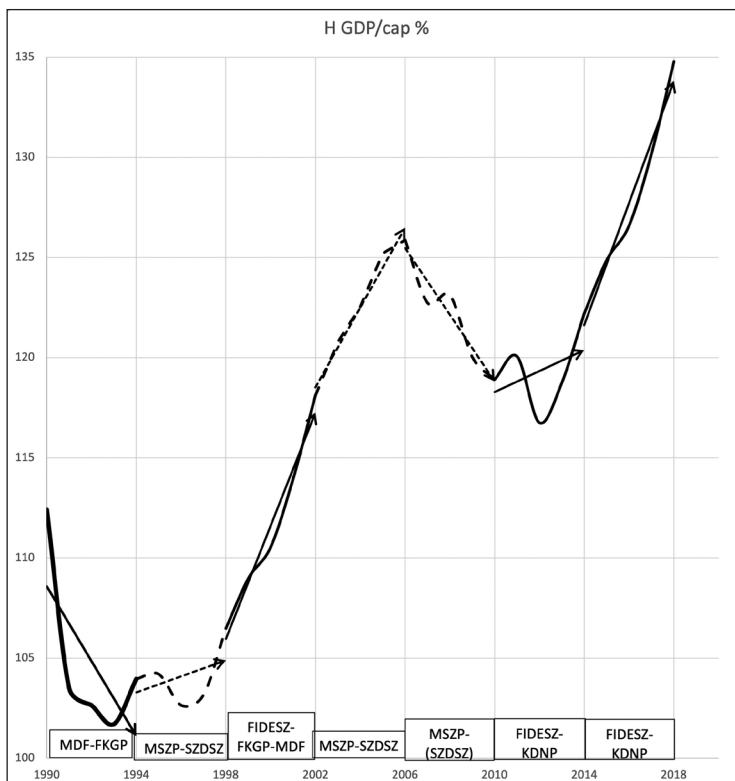
Magyarország a rendszerváltás előtt (lásd a 3. ábrát) a világtalag 100 és 128%-a közötti belső hozzáadott értéket produkált. A világtalag 120%-a körüli, addigra mintegy húsz évre kiterjedő stagnálást a rendszerváltás szakította meg. A formális EU-tagság (2004) hatása némi késéssel és csekély mértékben jelentkezett, a schengeni munkavállalási tilalom feloldása (2011) – ha mással nem, az itt lakó népesség csökkenésével, illetve az itthoni lakóhelyről ki nem jelentkezett, de

3. ábra: Magyarország egy főre jutó GDP-je (a mindenkori világgazdaság %-ában), 1950–2018. Skála: 100–160%. Forrás: a Maddison Project Database (2020) becslései alapján a szerző számításai

külföldön dolgozó magyarok jövedelmeinek „hozzájárásával” – némileg hozzájárult az egy főre jutó GDP növekedéséhez, statisztikai értelemben.

A rendszerváltás után az egy főre jutó GDP tekintetében (lásd a 4. ábrát) Magyarország – valamennyi volt szocialista országhoz hasonlóan – meredek zuhanást élt át. Ennek mélypontja 1993 volt, amikor is – a Maddison Projekt becslései alapján – a világtalán 101%-án, azaz a globális félperiféria kellős közepén állt a magyar gazdaság. A világgazdasági súly alakulásához hasonlóan a fajlagos GDP vonatkozásában sem rendelhető hozzá az emelkedés-süllyedés dinamikája a jobboldal-neoliberális közép közötti kormányzati „váltógazdálkodáshoz”.

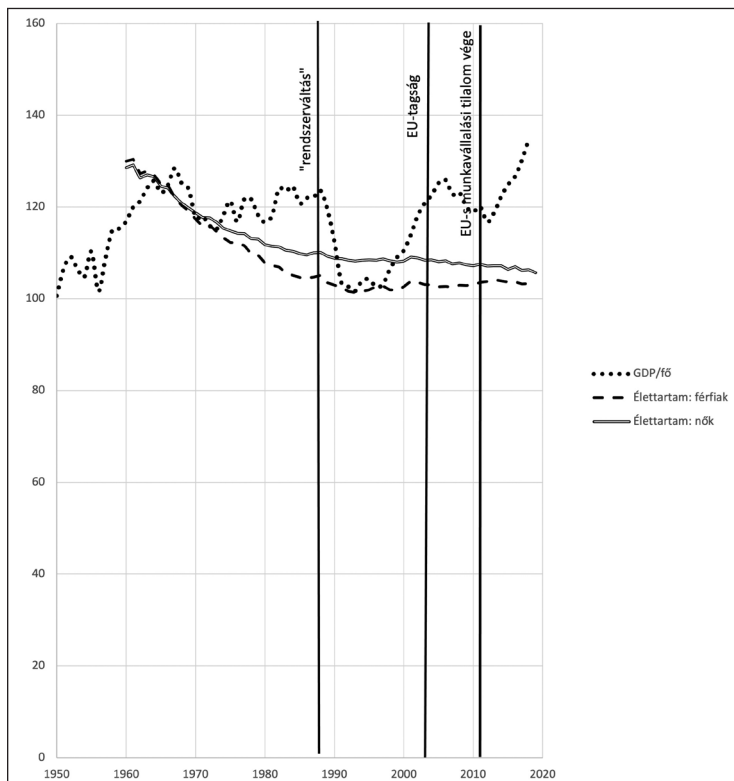

4. ábra: A magyar fajlagos GDP a világátlag %-ában, 1990–2018, a kormányzati ciklusoknak megfelelő időszaki bontásban. Skála: 100–135. Forrás: a Maddison Project Database (2020) becslései alapján a szerző számításai

A magyarországi politikai tagoltság sem a GDP, sem pedig a fajlagos GDP vonatkozásában nem mutat értelmezhető mintát.

Végezetül vegyük szemügyre a születéskor várható élettartam dinamikáját.

Az 5. ábrából három átfogó következtetést vonhatunk le. Először, a születéskor várható élettartam tekintetében a nők és férfiak között megfigyelhető különbség kisebb volt a szocialista időszakban, mint az utóbb újraélesztett, félperifériás kapitalizmus körülményei között. A két vonal már az 1970-es évek elején távolodni kezdett egymástól, de a távolodás 1989 után gyorsult fel, s a legtávolabbra 1993-ban kerültek egymástól, mikor is a magyar férfiak várható élettartama közel 9 és fél évvel volt rövidebb a magyar nőkénel. Elmondhatjuk, a

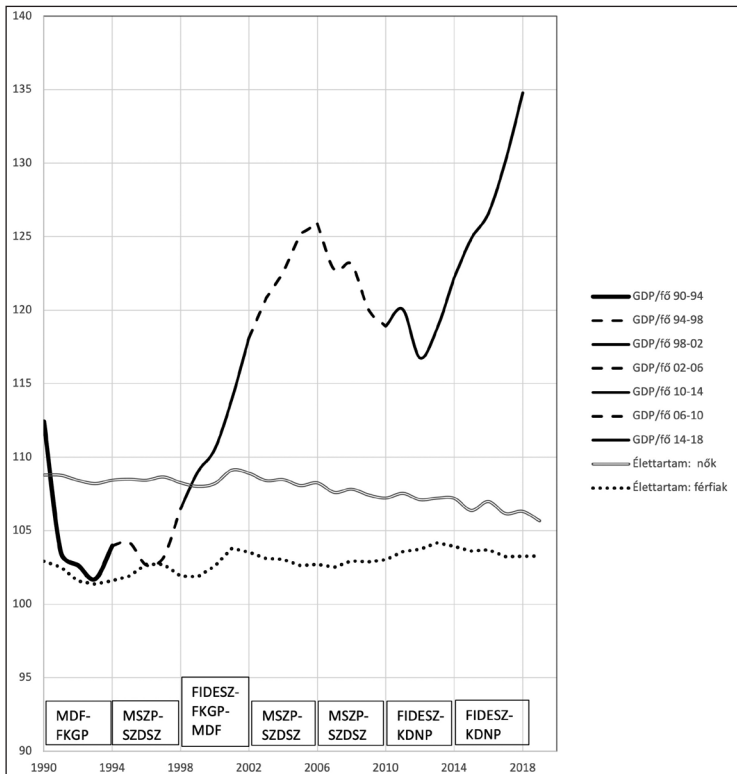

5. ábra: Születéskor várható élettartam (nők és férfiak), 1950–2019, fajlagos GDP (1950–2018), mindhárom a világátlag százalékában. Forrás: IBRD (2021) és a szerző számításai a Maddison Project Database (2020) becslései alapján.

magyarországi újkapitalizmus aránytalanul nagyobb arányban szedi áldozatait a férfiak körében.

Másodsor, a magyarországi születéskor várható élettartam globális pozíciója 1960 óta folyamatos romlásban van. Különösen igaz ez ismét csak a *férfiakra*, akiknek születéskor várható élettartama 1960-ban a világátlag 130,4%-ánál tartott, mélypontját pedig 1994-ben érte el, 101,4%-kal. (A nők vonatkozó adatai: 1960-ban 130%, 1994-ben 108,2%. Eddigi mélypontját 2020-ban érte el, 105,7%-kal.)

Harmadszor – s ez az összefüggés az, ami a legrelevánsabb a politikai tagoltság hatásával kapcsolatban – a magyarországi fajlagos GDP rövid, mégoly meredeknek tűnő emelkedési periódusairól

6. ábra: Születéskor várható élettartam (nők és férfiak), 1990–2020, fajlagos GDP (1950–2018), négyéves kormányzati periódusonként. Skála: 90-140%. Forrás: IBRD (2021) és a szerző számításai a Maddison Project Database (2020) becslései alapján

(1950–1967, 1997–2005 és 2013–2018) – *semmiképp nem mondható el, hogy pozitív hatással lettek volna a születéskor várható élettartamra.* Más szóval, a gazdasági növekedés – bourdieu-i metaforával szólván – nem „konvertálódott” élettartambeli előnyökre. Ilyen helyzet akkor szokott előfordulni, ha a növekedés előnyeit nem a társadalom, hanem a tőke – benne főként a külföldi tőke – fölözi le.

A 6. ábrában foglalt adatok szerint Magyarország globális helye a férfiak születéskor várható élettartama tekintetében a rendszerváltás óta eltelt teljes időszakban rosszabb volt, mint a fajlagos GDP vonatkozásában. A nőké ugyancsak hasonló mintát követ 1999 óta.

Az ilyen típusú mintázatra, amikor is két, a napi politikai retorikai mezőben ennyire szemben álló politikai tábor váltógazdálkodása ennyire nem mutat értelmezhető strukturális következményeket – sem az ország geoökonómiai pozícióját, sem fajlagos GDP-jét, sem pedig a születéskor várható élettartam alakulását nem „magyarázza” a kormányok pártpolitikai hovatartozása –, egyetlen érdemi, racionális magyarázatot tudok elképzelni: E minta konzisztens a nagyrészt *külső körülményektől, szereplőktől és folyamatoktól függő társadalom belső politikai tehetetlenségének, kilátástalanságának logikájával*. Ha hozzávesszük a politikai tagoltság erősen részrehajló jellegét – a pártrendszer balra zártságát és a kapitalizmuskritika minden formájának könyörtelen, eddigelé jobbra informális elfojtását –, számomra elég egyértelmű a diagnózis: „a fontos dolgok” nem a magyarországi politikai élet belső színterein dőlnek el.

Források

Maddison Project Database, version 2020. Jutta Bolt and Jan Luiten van Zanden (2020). Online: Maddison style estimates of the evolution of the world economy.

A new 2020 update

IBRD 2021. Online: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> Változók:

nők: "Life expectancy at birth, female (years)(SP.DYN.LE00.FE.IN)",

férfiak: "Life expectancy at birth, male (years)(SP.DYN.LE00.MA.IN)".